

VERTRAGING EN INTIMIDATIE HOUDEN NEDERLAND OP SLOT

De industriële landbouw is een veelkoppig monster dat vraagt om een systeemtransitie

Op dit moment is het lastig om als boer je kop boven het maaiveld uit te steken. Wie vooroploopt in duurzaamheid of andere vormen van landbouw verkent, ligt al gauw buiten de groep, beseft emeritus-hoogleraar Jan Douwe van der Ploeg. Bio-teler René van der Aarde ervaart dit aan den lijve: "In mijn omgeving vinden ze me maar moeilijk". Na alle mooie verhalen over hoe het anders kan, deze week aandacht voor hobbels die voorkomen bij een transitie. Een invalshoek die toch ook belicht moet worden.

Het stikstofprobleem is een veelkoppig monster, weet emeritus-hoogleraar Jan Douwe van der Ploeg. Hij publiceerde in 2023 het boek *Gesloten* wegens stikstof waarin hij laat zien hoe falend landbouwbeleid en Wageningse theorieën hebben gezorgd voor een megacrisis. "Onze landbouw vervuult ons drinkwater, slurpt fossiele energie, bedreigt onze gezondheid met fijnstof, en ga zo maar door."

Dit betekent dat de landbouw op de schop moet, stelt Van der Ploeg. "Óf je zorgt dat er een andere vorm van landbouw komt in Nederland, óf landbouw verdwijnt uit Nederland." Het 'stoer ogende' deel van de landbouw - dat van high tech, steeds maar groeien met externe input - dat zit al zo lang in een crisis, meent hij. "Dit zal niet lang meer vol te houden zijn. Het gaat imploderen."

GOED GEDRAG WORDT AFGESTRAFT

Het goede nieuws is: een transitie naar een aantrekkelijke landbouw is goed mogelijk, zonder al te veel 'ongelukken'. Al heeft Van der Ploeg maar weinig vertrouwen in de politiek op dit moment. "We zouden onze handen uit de mouwen moeten steken, maar in plaats daarvan is er zoveel passiviteit. 'Laten we kijken wat de BBB voor elkaar krijgt', lijkt menig boer te denken. Zelfs belangenvereniging LTO Nederland speelt dit spel van vertragen, uitstellen en opschuiven." Boeren hebben volgens hem in de afgelopen jaren geleerd: goed gedrag vandaag, is morgen een strop om je nek. "Denk aan het moment waarop het melkquotum werd afgeschaft. Omdat sommige boeren toen heel sterk gingen uitbreiden en de fosfaatgrens werd overschreden, moesten alle boeren

een percentage van hun melkproductie inleveren. Óók wie niet had uitgebreid. Dat zette veel kwaad bloed." Mensen bedenken zich dus wel tien keer, veronderstelt Van der Ploeg. "Je zou zelfs kunnen denken: laat ik maar zo veel mogelijk stikstof de lucht in kachelen, want als er beperkingen komen, dan kan ik daar makkelijker aan voldoen."

Als boeren stikstof proberen te verlágen, dan wordt hen dat bovendien door collega's niet in dank afgenomen. Vooral niet als je dat zichtbaar maakt. Van der Ploeg hoort steeds meer verhalen over hoe mensen geïntimideerd worden: "Het gaat van kwaad tot erger.

Óf je zorgt dat er een andere vorm van landbouw komt in Nederland, óf landbouw verdwijnt uit Nederland

Mensen die hen negeren of toeteren in het voorbijgaan, tot langsgaan en bedreigen. Partijen als Agractie en Farmers Defence Force zitten er bovenop om het mensen op hun brood te geven."

SOCIAAL ISOLEMENT

Biologisch fruitteiler René van der Aarde kan hier helaas over meepraten: "Je mag biologisch boer zijn, zolang je niemand tot last bent en je mond houdt." In het West-Friese Hem besloot hij na een aantal jaren uitstel in 2020 de boel om te gooien en zijn boomgaard biologisch te gaan beheren.

Hierbij moest hij zichzelf volledig opnieuw uitvinden, ervaarde hij. "Alles wat ik wist, kon over de schutting. Hoe je moet spuiten, doet er niet meer toe. Je kijkt heel anders naar snoei en groei en zit veel meer op preventie van ziekte." Maar het is gelukt, hij heeft een gezond bedrijf.

Wel ging hij anders kijken naar de bureu. Hij zag hoe bestrijdingsmiddelen in de sloot terecht kwamen en zwerfafval rond rommelde. "Ik wil mijn fruit schoonhouden, maar ik kan het oppervlaktewater niet gebruiken om te beregenen. Er komen dan allemaal middelen op die er niet op mogen komen. Dan bel ik het Hoogheemraadschap op, en wordt de buurman boos."

Het liefst heeft hij natuurlijk goed contact met de bureu. "Je wil allebei mooie producten, en je doet dit in samenspraak. Maar een aantal boeren wil groeien ten koste van alles om hen heen. Het moet allemaal maar kunnen." Dit heeft er wel eens toe geleid dat een loonwerker weigerde voor hem te werken: "Hij hoorde dat ik moeilijk deed."

Van der Aarde ervaart biologisch zijn op dit soort momenten als een sociaal isolement. "Ook in de gangbare hoek zijn er mensen die hun best doen, maar die onder druk worden gezet om erbij te horen." Zijn collega's lijken te denken dat biologisch boeren niet goed kan gaan. "Dat ik bijvoorbeeld alleen maar kan boeren met subsidies, of omdat ik een rijke vrouw zou hebben. Of dat je een grote boomgaard niet biologisch kan maken. Zó veel weerstand wordt er opgeworpen, terwijl omschakelen heus wel kan."

ZUINIGE BOEREN

Volgens Van der Ploeg zijn er wel manieren om Nederland weer van het slot te halen. Hij haalt het principe aan van 'zuinige boeren': "Wanneer je agro-ecologisch boert, zonder producten van elders, weinig of geen kunstmest, krachtvoer en pesticiden, dan zorgt dat voor weinig milieudruk.

Zo veel weerstand wordt er opgeworpen, terwijl omschakelen heus wel kan

Dit is vele malen schoner dan intensief boeren." Dat we in Nederland efficiënt en dus schoon zouden boeren, is volgens Van der Ploeg aantoonbaar onjuist. "Dat is al zo vaak aangetoond. We rekenen alleen de milieudruk in ons land uit per kilo gewicht. Maar om deze hoge productie te halen importeren we veel veevoer en kunstmest, en dat wordt elders geproduceerd met een hoge milieudruk. Tel je dit bij elkaar op, dan zijn we zeer vervuילend."

Intensief boeren leidt op deze manier altijd tot problemen, ook als je 'zonering' toe zou passen. Volgens deze Wageningse theorie zouden natuur en landbouw van elkaar gescheiden worden, zodat er meer ruimte is voor natuur. Dat zorgt echter nog steeds voor een enorme toename van vervuiling door stikstof en kunstmest. "Als iedereen zuinig zou boeren, dan zou het vraagstuk er totaal anders uitzien. Veel minder ernstig en beter te beheersen. Boeren zijn te veel afgeweken van dit pad."

KRITISCHE ONDERSTROOM

Om bij 'zuinig boeren' te komen moet er echter nog wel wat gebeuren. René van der Aarde is het gelukt om de omschakeling te maken, maar dat ging – of gaat – niet zonder slag of stoot. "Er was niemand die zei: goed plan, moet je doen." Hij heeft nu hetzelfde inkomen als dat hij hiervoor had, maar dat vergde heel wat kennis van zaken. "De bank leent je geen geld, zelfs geen kleine bedragen. Pas als je over miljoenen praat, dan ben je een interessante partij." Bovendien was zijn bodem nog niet in staat om de boom te voeden en kreeg zijn oogst een klap toen hij stopte met kunstmest. "Uiteindelijk krijg je de balans wel terug, maar ik heb daarvoor wel drie, vier jaar lesgeld betaald." Waar hij wel vertrouwen in heeft, is de onderstroom. "Grote agrariërs denken te weten wat mensen willen, maar spreken ze nooit. Wanneer ik klanten uitnodig op mijn bedrijf dan hebben we het over PFAS in kippeneieren en bestrijdingsmiddelen in huisstof. Consumenten stellen steeds meer vragen bij hun eten." Van der Ploeg is heel voorzichtig optimistisch. "Als ik terugkijk naar kritische groepen uit de jaren 60 en 70, dan hebben die wel degelijk een enorm goede invloed gehad. Ik denk dat de kritische groepen van nu ook een stempel kunnen gaan drukken op de landbouw die gaat komen."

Over Jan Douwe van der Ploeg

Jan Douwe van der Ploeg is emeritus-hoogleraar rurale sociologie aan Wageningen University & Research en gasthoogleraar in Beijing. Hij schreef onder meer Gesloten wegens stikstof, waarin hij het landbouwbeleid onder de loep neemt. Van der Ploeg pleit voor duurzame, regionaal ingebedde landbouw en meer autonomie voor boeren binnen een rechtvaardig voedselsysteem.

Over René van der Aarde

René van der Aarde is biologisch fruitteiler in het West-Friese Hem en de vijfde generatie op zijn familiebedrijf. Hij teelt peren en appels op 6 hectare en zet in op ecologisch evenwicht, gezond bodemleven en biodiversiteit. Zijn overstap naar biologische teelt komt voort uit zorg voor de leefomgeving van hemzelf en zijn kinderen.

